

کتاب تائیتیمی

ددهم قورقوت

ترجمه: بهزاد بهزادی

نشر نخستین، رقعی، 1550 نسخه،
1600 تومان

کتاب دده قورقوت شاهکار ادبی و حماسی ترکان اوغوز که شهرت جهانی دارد، به تازگی با ترجمه بسیار زیبا و سلیس و خواندنی به گنجینه ادب فارسی گام نهاده است. این کتاب که یونسکو سال 1999 را سال بزرگداشت آن اعلام کرد، تا به امروز دانشمندان و محققین نامداری چه در کشورهای ترک زبان و چه در کشورهای اروپایی و آمریکایی تحقیقات زیادی درباره آن انجام داده و هنوز هم انجام می‌دهند.

این کتاب به زبان‌های مختلف جهان ترجمه و نشر گردیده و تا به امروز چندین بار توسط مترجمان متعددی به زبان فارسی برگردانده شده و انتشار یافته است، ولی این بار این شاهکار خلق آذربایجان با بهر مگیری از منابع و مأخذ متعدد، با مطالعه عمیق و بینش ژرف و احساس مسئولیت بیشتر و کوشش فراوان به زبان فارسی برگردانده شده است و مترجم محترم درباره زمان و مکان وقوع حوادث داستان‌ها، زمان تحریر کتاب، موقعیت و سازمان اقتصادی و اجتماعی، باورها و آئین‌های اوغوزها در پیشگفتاری که بر این کتاب نوشته، سخن می‌راند و در خصوص سبک و اسلوب نگارش و تاریخ پیدایش این اثر فناپذیر به عقاید و نوشته‌های صاحب‌نظران معتبر دایر بر این که محتوی و مضمون این اثر ساده و شعرگونه آهنگین بوده و

عزیز محسنی

معرفی کوتاه، بخش پایانی کتاب که در آن «دده قورقود» به صحنه وار می‌شود و آهنگ شادی می‌نوازد و سرگذشت جنگجویان را روایت می‌کند، از نظر خوانندگان عزیز می‌گذرد:

دنیای فانی به کی ماند؟ دنیای پر رفت و آمد، دنیایی که نقطه پایانش مرگ است. سرانجام عمر دراز مرگ است، آخرش جدائی! دعا و ثنا می‌خوانم خان من! به هنگام فرا رسیدن مرگ، از ایمان پاک محروم نسازد! مکان پدر ریش سفیدت فردوس باد! مقدم مادرگیس سپیدت بهشت باد! (خداوند) قادر ترا محتاج نامرد نکند! در برابر پیشانی سفید تو پنج کلمه دعا خواندیم، قبول باشد! گویندگان آمین- آمین بیدار نایل گردند! جمع کند، گرد آورد، گناهان شما را بر محمد مصطفی ببخشاید! خان من هئی!

ادبیات اوْجاغی- اوچونجو جیلد

توپلایان و یازان: یحیی شیدا

ناشیر: مهد آزادی

بیرینجی چاپ، 1381

3000 جیلد، 4500 تومن

ادبیات اوْجاغی یا شاعیرلر تذکیرسی ادب خزینه‌میزین چوْخ دیرلی اینجیلریندندیر. اوستاد یحیی شیدانین تک باشینا بو اهمیتلی ایشی موقوفیتله باشا چاتدیرماغی چوْخ قیمتلیدیر.

اوستاد یحیی شیدا «ادبیات اوْجاغی» آدلاندیردیغی بو اوْچ جیلدلیک مجموعه‌ده ایرانین حیاتدا اولان بوتون آذربایجان تورکجه‌سینده یازیب- یارادان شاعیرلر حاقیندا گنجیش معلومات وئر میشدیر و

در ادبیات آذربایجان شاهکار بی‌نظیری شناخته شده، استناد می‌کند و به این نتیجه علمی می‌رسد که زبان ساکنین آذربایجان پیش از مهاجرت اوغوزها نیز ترکی بوده است، زیرا جمعیتی که به‌تازگی تغییر زبان بدهند، هرگز قادر نخواهند بود، اثری چنین گران‌بها و عمیق بیافرینند. از قلم استاد بهزادی در مقدمه کتاب می‌خوانیم: «بنا به رعایت امانت و دقت در ترجمه به ویژه متون تاریخی و کلاسیک، متونی را که در فهرست مأخذ مذکور است، بررسی و مقابله نموده و کوشیده‌ام برگردان فارسی عاری از ابهامات باشد». اینک چند فراز از ترجمه بسیار زیبا و سلیس مترجم:

«نزدیک به زمان رسول علیه‌السلام مردی از قبیله بایات که «قورقوت آتا» نامیده می‌شد، ظهور کرد، آن مرد در بین اوغوز پر دانا بود. هر چه می‌گفت، همان می‌شد، از غیب اخبار گوناگون نقل می‌کرد. حق تعالی به دل او الهام می‌بخشید... قورقوت آتا مشکلات اوغوز راحل می‌کرد، هر امری را تا با قورقوت آتا در میان نمی‌گذاشتند، انجام نمی‌دادند، هر چه می‌فرمود، می‌پذیرفتند، سخن او را پی می‌گرفتند و به سرانجام می‌رساندند.»

مطالعه این کتاب نه تنها برای هموطنان فارسی زبان برای کسب شناخت از فرهنگ حماسی هم‌میهنان آذربایجانی خود ضروری است، بلکه برای بسیاری از آذربایجانی‌ها نیز، که متأسفانه به دلایل مختلفی نمی‌توانند آثار ژرف و پرمحتوای اجداد خود را به زبان مادری بخوانند، قابل استفاده است. در پایان این

**«مقایسه اللغتين» کیتابی نین آذربایجان
و تورکیه تورکجه سینه ترجمه لری
چاپدان چیخدی.**

دوکتور جواد هیئتین فارس دیلینده یازدیغی، آذربایجان تورکجه سیله فارس دیلی نین مقایسه سینه عایید «مقایسه اللغتين» کیتابی نین ترجمه لری آذربایجان و تورکیه ده چاپدان چیخدی. بو کیتاب ایلك دفعه تهر اندا ۱۳۶۲- جی ایله و ایکنجی دفعه ۱۳۷۹- جو ایله وارلیق درگیسی نین اوزل سایی کیمی چاپ اندیلمیشدی.

بیرینجی چاپین آذربایجان تورکجه سینه ترجمه سی باکی دا مرحوم دوکتور میر علی منافی و فیروزه پارانجی طرفیندن ۱۹۹۱- جی ایله چاپ اولونموشدور.

ایکنجی ترجمه سی آقاشیکار مست علی یئف طرفیندن حاضیر لانیب آذربایجان بئین الخالق اونئور سیته سی طرفیندن چاپ و نشر اندیلمیشدیر.

بو ترجمه یه پروفیسور نیظامی خودی یئف (دیلاجی عالیم) «دیلمیزین طبیعی» عنوانی ایله بیر موقدیمه یازمیشدیر.

تورکیه تورکجه سینه ترجمه ایکی عالیم طرفیندن بیر- بیریندن خبر سیز حاضیر لانمیشدیر:

بیرینجی سی قیصری اونئور سیته سی علمی هیئتین عوضو خانیم دوکتور سوزان توقاتلی طرفیندن ترجمه اندیلمه رک باسیلمیشدیر.

ایکنجی ترجمه آنکارا اونئور سیته سی نین فارس دیلی و ادبیاتی اونستادی پروفیسور مورسل طرفیندن

تخمیناً ۵۵۰ شاعیردن آد چکرکن بو شاعیرلرین یار ادیجیلیق اثرلریندن اولر نکلر ده گنیر میشدیر.

اونستاد یحیی شیدانین ایلر بوئو یوزولمادان یازیب یار اتدیغی، تدوین انندیگی کیتابلار هر باخیمدان موحتوالی، معنالی و دیرلیدیر. اونستاد الی ایلدن آرتیق دیر کی، بیزیم دوغما آنا دیلمیز و ادبیاتیمیز اوغروندا یوزولمادان چالیشیر. اونستاد شیدانین بو اوچ تذکیر نین یار اتماعی اوغروندا امک و زحمتی نین آغیر لیغی و اوغروغما خالقینا و دیلینه بسله دیگی درین عشق و سئوگی سی هر سطریده اوغرونو گوسترمکده دیر. اونستاد بو کیتابلار دا، چاغداش شاعیرلردن باشقا، بیزیم کلاسیک و اولمز شاعیر و صنعتکار لاریمیز خاقانی، نسیمی، فضولی، صائب تبریزی، قمری دربندی، حکیم هیدجی زنجانی، حیران خانیم و حیاتا گوز یومان مو عاصیر جنوبی آذربایجان شاعیرلری فطرت، سید مهدی اعتماد، سهند و باشقا لاری نین اثرلریندن نومونه لر وئریر و بو بوئوک ادبی شخصیتلریمیزی اوخوجولارین نظرینده جانلاندیریر.

اونستاد شیدانین بو اوچ جیلدلیک ادبیات اوچاغیندان باشقا، دوغما آنا دیلمیزده، «اودلار وطنی»، «میرزا علی معجز شیبسترینین یاییلمه امیش شعرلری»، «اودلو سوزلر»، «شیریم قولو»، «اونستاد شهریارین تورکو دیوانی» و بیر نچه باشقا اثرلر ده بوندان اول ایشیق اوزو گورموشدور.

«تورك ديل قورومو»- نون سيفاريشي
ايله حاضير لانيب چاپا وئريلميشدير.
توركيهده چيخان ترجمه لرده
فارسجا ايضاحلي سوژلر لاتين
حرقلر بندن باشقا عرب حرقلري ايله ده
وئريلميشدير.

اوميد چيراعي (شعر مجموعهي)
موليف، دوكتور غلامرضا صبري
تبريزي
رداكتور، واقيف سلطانلي
شيراوان نشر، باكي ۲۰۰۲، ۱۶۰
صحيفه

ادينبور و بيليم اوچاغيني نين پروفيسورو
دوكتور غلامرضا صبري تبريزي اوميد
چيراعي اثرينده اوژ دويار قلبي ايله
وطنين بوتون نيسگيللريني ايفاديه
چيخارير و گلهجگه اوميد بسلمگي،
اينسانلارين اوزونون بير گون گولهجگينه
اينام شكلينده بيزه تلقين اندير.
شاعيرين اورك اغريلارينسي
پايلاشماق اوچون اونون «اوندولوموش
قودرت» شعرينه نظر سالييريق:

قديم زاماندا،
اينسان دونياني داشي بيردي فيكرينده،
يئرلشدير بيردي بو بو يوكلوكده دونياني
خياللارينا،
قاييبيردي آيلا، گونله،
اوزونو دونياني بيهسي بيليردي،
داشي بيردي تامام آلاهاري اوژ
اورگينده.
تا او واختاكي،
بازار گلدي، پول گلدي،
اوندو اوزونو،

قول اولدو يار اتديقلارينا .
فلسفي- ايجتماعي دوشونجه لرله
دولگون اولان بو شعر مجموعهي سينده
تكجه دردلردن دانيشيلمير، هم ده اينسانين
گلهجگينه اينام ايشيقلاري اطرافا
ياييلماقدادير، نجه كي «اوجوش»
شعرينده حياتين ماجراسيندان اينچيك
كوئوللر اوژ توختاغيني تاپير:

ائي روجوم!
قالخ يئردن،
اوج قوشلار كي مي سما لاردا،
كشفا انله،
تانينمايش اوفوقلري،
چونكي وارليق حركتددير.
- ابراهيم رفرف

عومرون صحيفه لري

بوگونكو كيتاب بوللو غوندا
اوخوجولارين ايختيارينا يئني بير كيتاب-
اكاديمك حسين احمدوفون «خاطير ملريم و
يا نسل يميرين شجره سي» آدي كيتابي
وئريلير. آدي كيتاب، گورونوشو كيتاب
شكلينده اولسا دا، بو كيتابلا تانيش اولاندا
اينسانا انله گلير كي، چوخ ماراqli بير
فيلمه تاماشا اندير. سوژه خطي بير اينسان
طالعي، اينسان حياتي اوزرينده
قورولوب. بو عادي حيات دگيل.
كشمكشلي، عذابي، تضادلي اولان بو
حياتين هر آني بير جومليه سيغيشيب. بو
عومرون هر گونو ورقانديكجه
گورلريميز اوندو يئني- يئني صحيفه لر
اچيلير. كيتاب او قدر جانلي، موليفين
ديلي او قدر شيريندير كي، سون ورقي
اوخويان اوخوجو مطلق كيتابين
بيرينجي صحيفه سينه دونه جك.

دادي وار ايدي. حاجي اسماعيل بولاغي
آدلانان بولاغين سوئوندان يايين قيزمار
واختيندا بير ايستانك ايچمك مومكون
دگيل. بو بولاغين باشيندا ايكي آدم بير
قوزونو بيئر، اوستوندن بير ايستانك سو
ايچردي».

تورپاقلاري نين موعين بير حيصه سي
ايشغال آلتيندا اولان بير دوولتتير هر بير
اوغلو موليفين تصوير انتديكي طبيعتين
اسرار انگيز گوزلليكي اولان يئرلر
حاقيندا قئيدرلي اوخوسالار، اونلارين او
يوردو دوشمن تاپداغيندان قورتارماق
اوچون دامارلاريندا قان قاينايار.

يوردونون خيئر - شر مراسيملريندن
چوخ اطرافلي دانيشان ح. احمدوف
سانكي اوزونو توپلاريني صيرف اورپا
توپلاري كيمي كنجيرن، اولولريني
حورمتسيز يولا سالان بعضي اينسانلارا
توتوب دئيير كي، آخي بو جور عادت -
عنعنلري اولان ميلت ده اوژ عنعنلريني
اونودارمي؟ «كندين توي شنليكلري عادتاً
پاييزين سون ايلارينا دوشردي. بئله كي،
محصول توپلار، جاماعات چولدن
بيغيشاردي. توپلار گوندوزلر قارازورنا
ايله باشلاناردي. قيز گلين تزه
پالتارلاريني گنيينيب تويلا گلردي.
دوزنگاه بيئرده، آچيق هاوادا اولان بو
مراسيمده گلنلر، قيزلار، جاوانلار، حثا
ياشليلار دا اوژ مهارتلريني گوستريب،
قورشاق توتار، موختليف هاوالار
اوينايارديلار».

كند قادينلاري نين بيشيرديكلري تندير
چورگيندن، فسليدن، فطيردن، لاوشدان،
لنديز خوركلردن، ياييدا قيش اوچون
حاضيرانان انوقه لردن كيتابدا انله

آغساققال چاغيندا اوزوندن اوشاق
كوزركليكي، اوشاق معصوملوغو ياغان
بير چهره بو كيتابي اوخويانا كيمي
ورقلاين آرخاسيندان منه بوئلاندي. ايستر
كولخوز قوروجولوغونا، ۱۹۳۷ - جي ايل
رپرسياسينا (سياسي بوغونتوسونا)،
۱۹۴۵ - ۱۹۴۱ - جي ايل آلمان - روس
موحاربه سينه، آليغا، قيتليغا، يئتمليگه
سينه گرن اوشاق و يئني يئتمه چاغلاريندا،
ايستر سه ده باكيذا تحصيلىني داوام
انتديرديكي ايللرده موليفين حياتي نين
بعضي چاغلاري ايله تانيش اولان
اوخوجودا حيات عشقي، ياشاماق عشقي
گوجلنير.

كيتابدا ميلي عادت - عنعنلر يميز،
مطبخ يميز، تعليم - تربيه يميز، طبيعت يميز
گوزلليكي، تانينميش اينسانلار حاقيندا
چوخ گوزل فيكيرلر وئريلميشدير.
دوغولدوغو كندي «توخلوجا» حاقيندا،
اوتون تاريخي، سوسيال - ايفتصادي
حياتي بارده موليف اوخوجولارا چوخ
اطرافلي معلومات وئرير. كيتابدا همچنين
كندين سايبليب - سئچيلن كيشيلر ينين،
۱۹۲۰ - ۱۹۰۵ - جي ايللر آراسيندا ارمني
ايشغالچيلارينا قارشى قهرمانجاسينا
موباريزه اپاران اينسانلارين آدلاري
چكيلىر، اونلارين گوسترديكلي
ايگيدليك لردن صوحت آچيلير.

توخلوجادا و اوتون اطرافيندا اولان
موقدس يئرلردن، بو يئرلر حاقيندا كي
ريوايتلردن، موختليف بولاقلاردان و
اونلارين آدلاري حاقيندا چوخ ماراقل
معلوماتلار وئريليپ: «كندين بيچنگي،
اوتو، سويو زنگين ايدي. هر بولاغين
اوژ آدي، اوژ دييري، اوژ سانبالي، اوژ

بۇنى بۇرۇق تىنھا قالان «تۇخلوجا»م!
بىزى غملى بۇلا سالان «تۇخلوجا»م!

يۇردا غرىسى، «گۇچە» دردى ايله
باغلى شعرلرى موليف كىتابدا وئرمكله
ياناشى اينانير كى، او يۇرددا سوئن
اوجاقلار يىنىدن آلو لاناچاق.

ح. احمدوفون «خاطير طريم و يا
نسلیمیزین شجرهسى» كىتابىندا بىر نسلین
شجرهسى وئریلسه ده، بىر نسلین كوكلرى
شاخه-شاخه تانىنسا دا، اولكه مېزدن
كناردا ياشايىب-يارادان هر بىر
آذربايجانلى اوچون بو كىتاب بىر
چاغىرىش رولونو اويناير. اوژونه،
مىلتىنه، تورپاغىنا، سوئي-كوكونه
چاغىرىش.

بو كىتابا گوره ايسه حورمىتلى
عالمىمىزه، قوجامان پداقو قوموزا باش
آيىرىك.

- سوفيا ايسرافيلووا

آذربايجان بئىن الخالق

اۇنيورسيتيهسى نىن

ژورنالېستىكا فاكولتهسى نىن موعلیمی

اوج مین ایلین حکمتی

علي پولاد

۲۲۰۰ نوسخه

يۇرد نىشرياتى، باكي، ۲۰۰۲

كىتابىن آدىندان دا گوروندوگو كىمى،
بو اثر ۳۰۰۰ ايل اوئجهدن بري بويوك
اينسانلارین حکمتلى سوژلرینی، نسیلدن-
نسیله، خالقدان-خالقا كئچن دیرلى
كلاملارینی احتیوا ائتمكدهدير. اثرین

شیرینلیکله، انله ماراقلانماق اولونور
كى، او طعاملارین دادى، ايىي دويولور.
يقین كى، بو دا ح. احمدوفون ائلىنه،
تورپاغىنا باغلىغىندان ایرلى گلیر.

آخساققال عالیم اولو بابالارینین،
نسلرینین، قوھوم-اقربالارینین،
نسلین هر بىر نومایندھسى نین بو كىتابدا
بىر-بىر آدىنى چكىر. بوگون چوخلارى
اينسانين اينسان قانىنا سوساماسىنى،
وحشلىگى تبليغ ائدن خاريجى فيلملره،
معناسىز، بيتىب-توكنمەين، دىلیميزه،
مىتاليتىمىزه (ذهنىتىمىزه) اوغون گلەمەين
سىرپاللار مئىل ائديرلر. ياخشى اولاردي
كى، بو كىتاب اولارین ماساوستو كىتابى
اولايدى. بلكه اوندان آذربايجان
تورپاغى نىن ايسىسى، عادت-
عنەسى نىن شىرینلىگى اولارین
اوزلرینی اوزلرینه قايتارا.

كىتابدا موليف يۇردونون، تورپاغى نىن
حرارتىنى حیس ائتدیرمك اوچون، او
يئرلرین حسرتىنى بوروزه وئرمك اوچون
دوستلارینین، شعر، سوژ آداملارینین
دئدىكلرینی اوخوجولارین نظرىنه
چاتدیریر:

هر گنجە ياتاندا گيرير يوخوما،

خودام بيزه نيجات وئرسين، آ

«دوز يۇرد»

بوئل آچىلسين، بىر ده گلک ياخينا،

آتالار اوغلونو گورسون، آ

«دوز يۇرد».

و ياخود:

«گۇچە» گولوم، سنى چوخدان

گورمورم،

گورن نىيه ياشاييرام، اولمورم؟

آغير درددير، نجه دوزوم بىلميرم...

خالقا وئردىگى، داها دوغروسو
اشيلاديغي مدنيىتي و اونون ايزلريني
آرادان آپارماق اوچون ايللر لازىمدير.»

(۲۰ - جي بولوم، ص ۱۳۰):

«آذربايجان خالقي دونيانين ان ايگيد،
جومرد، چاليشقان و آنلايشلي
خالقلاريناندير. تاريخين فاجيعهسي اونو
پارچالاميشدير.» (دوكتور جواد هيئت يين
سايين سايما دميراله يازديغي
مكتوبدان).

(۵۸ - جي بولوم، ص ۳۷۶):

«تورك ديلي ان قايدالي ديللردن
بيريدير. سوز، خصوصيله فعللر
باخيميدان چوخ زنگيندير... بعضاً بير
فعله ائله بير فيكير و آنلايشي بيلديرمك
اولور كي، فارس ديلينده و باشقا ديللرده
اونو ايفاده ائتمك اوچون بير جومله و يا
بير نچه جومله طلب انديليلر.»

دوكتور حميد نطقي (۲۶ - جي بولوم،
ص ۱۶۲):

«دونيدا باش اولدوقسا دا، عاديل قالا
بيلديك.» (دوكتور هيئت يين «توركلرين
تاريخ و كولتورونه بير باخيش» كيتابينا
دوكتور ح. نطقي طرفيندن سون سوز
يئرینه يازديغي «آناديل - سئوگيلي ديل»
باشليقلى شعردن).

(۹۱ - جي بولوم، ص ۵۹۵):

«اينصاف كي، فارس شعرينه بيزلر
تمل آتديق.» (عئيني شعردن).

علي پولاد بو موعظم اثريني
«اينسانليغا خيدمت ائدنلره» ايتحاف
ائتميش، كيتابينا حضرت عيسي نين
«دوستونو، اطرافيني اورونو سئوديكين
كيمي سئو»؛ حضرت موسي نين «حقيقت
سني آزاد اندهجكدير» و حضرت محمد يين

موليفي ۱۳۲۳-جو ايلده تيريزده
دوغولموش، ارزرومدا بويموشدور.
آتاسي يئني قوزولموش سووتلره قارشي
موجاديله ائتديگي اوچون تيريزه قاچماق
مجبور يئينده قالميش، ۱۳۲۴-ده
روسلارين تيريزي ايشغالي سيراسيندا
ياخالانميش، آنجاق شانس ائري قورتولا
بيلميشدير. ۱۱ ياشيندا ايكن آتاسيني
ايتيرن علي، اوخوما، چاليشما و
آر اشديرما حياتيني بيرليكه
يوروتموشدور. آتاتورك اونورسيتهسي
زيراعت بوكسك موهنديسليگي اكونومي
(ايقئيصاد) بولوموندا ماذون اولان علي
پولاد هم تيجارت و توريزمده، هم ده
تيكىنتي و اينشانت ايشلرينده بو يوك
نائيليتلر الده ائتميش و ۱۹۹۱-دن بري
توركيه ايله بيرليكه آذربايجاندا
اينشانت و تيجارت ساحه سينده
چاليشماقدادير. بوئولا بيرليكه قيرخ ايله
ياخين بير مودتده بو يوك فيلوسوفلارين و
فيكير ادمالارينين اثرلريني اينجهلهيب،
اورادايي حكمتلي سوزلري سئچيب
توپلاراق ۷۱۸ صحيفه ليك بو قيمتلي
اثريني اورتايا قويوشدور. توركيه ده
گونوموزه قدر ۵ دفعه نشر انديلن و دورد
نشرين بوتون نوسخلرينين توركيه ده و
ديگر اولكلرده تمنا سيز اولاراق
پايلانديغي بيلينن بو اثرده دوكتور جواد
هيئت و دوكتور حميد نطقي نين ده
آشاغيدايي جومله رينه يئر وئريلمه سي
ديقت چكيجيدير:

دوكتور جواد هيئت (۴ - جو بولوم،
ص ۳۱):

«تاريخده بير رژيمي بير گونده
بيخماق مومكون اولموشسا دا، اونون

اینسانی سجهلر بویلا رین هر بیرینده دالغالانیر.

دده قورقود کیتابی نین نجه بوز ایل بوندان اونجه یازیلدیغینی هله بیلگی نلر دقیق معلوم ائده بیلمه میشلر، چونکی کیتابین یازیلدیغی تاریخ، ایکی اصلی نوسخه لرین هنج بیریسینده اچیق- آیدین گوستریلمه میشدیر، یال نیز درسدن نوسخه- سینده و کیتابین سونوندا یازیلان «تمت ۴۴۴» یازیلاری، بعضی عالیملری بنله بیر سونوجا کتیریب چیار میشدیر کی، احتمال اوزوندن کیتابین ایلك نوسخه سی هجری- شمسی ۴۴۶ یا ۴۴۴- جو ایله یازیل میشدیر.

عرب دیلینده «تمت» سور و (بیتدی، قورتاردی) سوروندن سونرا ۴۴۴ یازیلی بو فیکیری داها گوجلندیریر. بعضی عالیملرین فیکرینجه دده قورقود کیتابی نین حقا هجری ۴۴۴- جو ایلدن داها اونجه یازیل ماسی دا تخمین ائدی لیر. بو فیکر ایله راضیلاشان عالیملر دده - قورقود کیتابیندا گندن عادت- عنعنهلر و اینسان آدلارینا ایستیناد ائدرک بو کیتابین یازیل ماسینی تورکلرین هله موسلمان اولمادیقلاری زامانا و یا اونلارین یئنی موسلمان اولدوقلاری دووره عایید ائدی کلرینی ایرلی سورورلر.

بو بویلا ردا عومومیتله ایسلامی آدلاردان یال نیز بیر نجه یئرده ایستیفاده ائدیلمیش و باشقا یئرلرده تورک کوکلو آدلاردان ایستیفاده اولونموشدور؛ عینی حالدا ایسلامدا یاساقلانان شراب ایچکی سی، داستانلاردا چکیمه دن داستان شخصیتلری طرفیندن ایچیل میش و عادی بیر ایچکی کیمی گوستریلمی شدیر.

«بشیکدن مزارا قدر علم ایسته یین» جومله لری ایله باشلامی شدیر. کیتاب ۸ فصیل و ۹۹ بولومدن عیبارت دیر. بیرینجی فصیل «حیات- اینسان»، ایکنجی فصیل «دولت- جمعیت»، اوچونجو فصیل «زحمت- هونر»، دورونجو فصیل «ایدرک»، بشینجی فصیل «موناسیبت»، آلتینجی فصیل «عایله»، بئددینجی فصیل «معنویات» و سکزینجی فصیل «یارادیجیلیق» موضوعلارینا عایید کلاملاری ایچینه آلماق دیر. کیتابین سونوندا فایدالان دیغی قاین اقلار، ایندکس و ایستاتیس تیک گوستریجیلر و اثرین ترتیبی سی و ناشیری حا قیندا بیلگی وئریلمی شدیر.

- محمد رضا هینت

دده قورقود بویلا ری

(موعاصیر عاشیق ادبیاتینا اویغون)

حسین م. گونئیلی

۳۰۰۰ نوسخه، تهران ۱۳۸۱، ۱۵۰۰

تومن

دونیا شوهرتلی «دده قورقود» کیتابینی تانیما بان و یا ان آزی اونون آدینی انشیتیمین آذربایجانلی آیدینی نی آز تاپماق اولار. بو کیتاب آذربایجان ادبیاتی تاریخینده و تورک دونیاسیندان اولملی یازیلی سندلردن بیریدیر.

اون ایکی بویدان، و بوگونکو دیلده دئسک، اون ایکی دستان و یا حماسه دن تشکیل تاپان بو کیتابدا، وفادارلیق، سنوگی، محبت، ایگیدلیک، آتا- بابا حورمتی، خیانته نیفرت و بیر سورله

و يا همين يوز ايلليڪده يازيلان «صاح-
العجم هندو شاه نخبواني» اثرين نثر
ديلي ايله مورقايسه ائدرسڪ، دده قورقود
اثرين نثر ديلي نين داهي چيلخا و اسڪي
اولدوغونو و ان آزي اورچ يوز ايل بو
اثرلردن داهي قديم اولدوغونو آيدنجاسينا
گوره بيلريڪ.

دده قورقود يازيلاندا سوزلرين
اسڪيلگي، ديل اوسلوبو، عرب و فارس
سوزلريندن آز ايسستيفاده اولدوغو
گوستريير كي، بو يازي ان آزي
«درسدن» نوسخهسي نين سونوندا
يازيلديغي كيمي هيچري ۴۴۴- جو
(ميلادي ۱۰۶۵- جي) ايلده يازيلميشدير.
۱۲- بويديان تشكيل تاپميش دده -
قورقود كيتابيندا، يالنيز ۳۵۰ عرب و
۱۳۶ فارس سوزلريندن، او دا مذهب و
ساواش مضمونلاري ايله باغلي اولراق
موعين يئرلرده ايسستيفاده اولونموشدور^۱،
لاكين ۱۳- جو عصرده يازيلان اثرلرده
او جوملهدن «صاحالعجم» اثرينده
جومله قورولوشوندا بوللو- بوللو عرب و
فارس سوزلري ايشه اپاريلميشدير.

دده قورقود كيتابي حاقيندا ايندييه قدر
آذربايجان جومهوريتينده، توركيهده
بيلگينلر طرفيندن چوخلو ارشديرمالار
اپاريلميشدير. ايراندا ايسه اينقيلابدان
اونجه بو كيتابين فارسجا ترجمهسي و
اينقيلابدان سونرا ايسه حورمتلي عاليم و
تدقيقاتجي اوستاد محمد علي فرزانه نين
چالشماسي نتيجهسينده كيتاب، اصلي ديله

بعضي عاليملر ايسه كيتابدا گئدن
بعضي اولارا، او جوملهدن ايستانبول
سوزونه توش گليڪده، بو اثرين
يازيلماسيني ۱۵- جي يوز ايلليگه و
ايستانبول شهري نين فتح اولدوغوندان
سونراكي زامانلارا عاييد اولدوغونو
سويلهييرلر. لاكين ميلادي ۱۵- جي يوز
ايلليڪده و آذربايجان توركجهسينده
يازيلان اثرلره «دده قورقود» اثريني
ديل باخيميدان توتوشدور اندا، دده قورقود
اثرين نثر داهي اسڪي و قديمي اولدوغونو
آچيق- آيدين گوروروك.

دده قورقود كيتابيندا ايستانبول
سوزونون ايشلنمهسي نه باخماي اراق
طرابزون، بايبورد، ماردن شهرلري،
قونشو كافير شهرلري حساب ائديير. بئله
بير ايفاده او دنمكدير كي، هله توركيه نين
شرفينده يرلشن بو شهرلر و ايستانبولدان
نچه يوز ايل قاباق توركلر طرفيندن فتح
ائديلميش بو بولگه لرد، دده قورقود
بويلاريندا اوغوز يوردلاري و موسلمان
شهرلري بوخ، ذاتا كافير يوردلاري كيمي
گوستريلميشدير.

بو كيمي فاكتلر گوستريير كي، دده
قورقود داستانلاريندا گئدن ايستانبول
سوزو و ۱۵- جي يوز ايلليكلره عاييد
بعضي طايفا اولاري احتمال اوزرينده بو
ايللرده دده قورقودون اصلي نوسخهسيندن
ايستينا ساخ ائدنلرين ايله متته
آرتيريلميش و ايستانبول سوزو قسطنطنيه
يئرینه قوبولموشدور.

هله دده قورقود كيتابين نين متن
يازيلاريني ۱۳- جو يوز ايلليڪده
آذربايجان توركجهسينده يازيلان «حسن
اولغو» و «نصير باكوي» نين شعر ديلي

سوڀهده يايماق اوچون يئني بير تشبوتنه ال
آتميشدير.

او، بو يولدا چوخلو زحمتلره
قاتلاشاراق، دده قورقود بويلاري نين
ديليني مو عاصيرلشدير، اونون شعر
ديليني ده عاشيق شعرينه چويرميشدير.

بو شعرلر عاشيق هاواسينا اويعون و
داها دوغرسو عاشيقلار يميزين
سازلاريندا و سوزلرينده دالغانان
اوسلوبدا سويلنيلميشدير.

گونئيلي نين چاليشمالاري حقيقتاً دده -
قورقود بويلاريني كوتله ايچينه اپارماق،
دده قورقودو ميلتيميزه آرتيق تانيديرماق
و كوتله نيني بو قيمتلي و دونيا سويه سينده
تانيميش ادبي اثرله تانيش انتمك هدفينه
بوئليك بير تشبوتدور.

بو اثرده شعرلر دده قورقود
داستانلاريندا اولان شعر مووضوعلارين
تمثيل انتمك، مو عاصير عاشيق شعري
شيوه سينده دنيلميشدير. دنمه لي گونئيلي -
نين آرزوسو دده قورقود داستانلارين
كور اوغلو داستانلاري كيمي عاشيقلارين
سازلاري و سوزلري ايله عادي جاماعات
ايچينه اپارماق و عادي جاماعات يميزي
كيتابين داستانلاريندا مين ايل بوئندان
اونجه، بلكه ده مين ايكي يوز ايل بوئندان
قابق ايشلنن آتا- بابا مثللري، عادت-
عنعنهلر، دوشمن قارشيسيندا شهامتله
موباريزه اپارماق، آتا- آنايا حورمت،
حيات يولداشينا صداقت، كيشيلرله
قادينلارين برابر حوقوقا ماليك
اولمالاري و باشقا اينساني سجيهرله
تانيش انتمك اولموشدور. بو رادا دده -
قورقود كيتابي نين «دلي دومرول»
بوئوندا، حيات يولداشينا گوستريلن

ياخين بوگونكو يازيميزا اويعون سويه ده
چاپ انديلميشدير.

دده قورقود كيتابي، اينقيلابدان سونرا
دا باشقا عاليملر طرفيندن فارسجايا
ترجومه و تدقيق اولونموشدور.
خوصوصي ايله بو آرشدير مالار ۱۳۷۰ -
جي ايلدن بو طرفه آذربايجاندا داها
گنئيشلنميشدير.

دده قورقود كيتابي نين ايكنجي چاپي
و اصلي ديلى نده ياييلماسي، خوصوصي
ايله عاليملر و تدقيقاتچيلار طرفيندن
اوخونوب آرشدير ماغا اويعون سويه ده
بور اخيلماسي ۱۳۷۸ - جي ايله حورمتلي
عاليم و شاعير حسين محمّدخاني
«گونئيلي» طرفيندن مومكون
اولموشدور.

گونئيلي جنابلاري اصلي متندن علاوه
اسكي سوزلر و آدلارين ايضاحي اوچون
۲۸۰ صحيفه ليك «سوزلوك» ده بو
كيتابا علاوه انديب اوخوجولارين
ايتيفاد هسبته بور اخميشدير.

ايلك دفعه خالق شاعيري رحمتليك
بولود قار اچورلو (سهند) دده قورقود
بويلارين حماسي بيچيمده شعره
چكميشدير. ميرزه رسول اسماعيل زاده
جنابلاري ايسه آثرين پروفيسور شامل
جمشيدوف طرفيندن
مو عاصيرلشدير يل ميش متيني الي فاميزا
كوچوروب، ۱۳۷۸ - جي ايله اونا بير
مو قديمه آرتيرماقلا ميلتيميزه ايتحاف
انتميشدير.

۱۳۸۱ - جي ايلين سونلاريندا،
چاليشقان تدقيقاتچي گونئيلي، دده قورقود
كيتابيني خالق يميز ايچينده داها گنئيش

دۆز - چۆرگىنى بىندىگىم،
من سنسىز قالا بىلمرم.

عزرايىل آلاچاقسا جان،
من اولارام سنه قۇربان،
قۇي ساغ قالسىن آتان، آنان،
من سنسىز قالا بىلمرم.

دلى دۇمرون حيات يولداشى بو
سوزلري دنمكله سئوگىلىسى نين يئرینه
اولمگه حاضير اولدوغونو بىلدىرديسه،
دلى دۇمرون بئله بير وفالي يارين
اولمونه راضي اولمادي.
بونا گوره ده آلايه تعالاي يالوار اراق
دندي:

اولو تانري، اولجالاردان اولجاسان،
اولدورورسن ياري، اولدور مني ده!
هنچ يار انميش بيله بيلمز نجهسن،
اولدورورسن ياري، اولدور مني ده...

نهايت اولو تانري اولارين هنچ
بيريسى نين اولمونه راضي اولماييب،
عزرايىل طريقي ايله قوجا آتا- آنانين
جانيني آلب، دلى دۇمرون و حيات
يولداشينا ۱۴۰ ايل عومور وئير.

بو داستاندا ايكي حيات يولداشى نين
بير - بيرينه يوكسك سويده سئوگى
گوسترمه لري گوزل شكيلده ترسيم
اندىلميشدير. باشقا داستانلاردا ايسه باشقا
اينساني سجهلر دالغالانير.

گونئيلي چالشميشدير كي، بو گوزل
صحنه لري شعر قاليبيندا و داستانلارين
نثر حيصه لريني ايسه بوگونكو ديلده بيان
ايديب عاشيقلارين سازلاريندا و

صداقتي گونئيلي نين ديلندن نقل اتمكله
دده قورقود متلارينده دالغالانان اينساني
سجهلرين بيريني گوسترمگه
چالشاچاق:

«... عزرائيل، بير آز منه امان وئر!».
عزرائيل جاواب وئردي: «داها نه امان
ايسته بيرسن؟ آتادان، آتادان ياخين و
اوللاردان آرتيق سنه جاني يانان و ارمي.
سنين يئرینه اولومه حاضير اولان داها كيم
اولاجاقدير؟».

دلى دۇمرون دندي: «بولومو گوزله نيم
وار، اولونلا گوروشوم، سونرا اور جانيمي
وئيريم.» عزرايىل خبر آلدی: «بولونو
گوزله نيم كيمدير؟» دلى دۇمرون سويله دي:
«ياد قيزي حالليم و اولدان ايكي اولشاغيم
وار. گنديم، اوللاري گوروم، اوللارلاريمي
آنالارينا تاپشيريم، سونرا منيم جانيمي آل!».
عزرايىل بير داها امان وئيريب، دلى دۇمرون
حيات يولداشى نين يانينا گليب، بو سوزلرله
اولوب- اولاجاغي اولنا دئيير و اولونلا
ويداعلاشماق ايسته يير:

آلا گوزلو نازلي ديلبر،
قول بوينو ما سال، من گنديم.
بيلير مي سن اولوب نهلر؟
سن ساغليقلا قال، من گنديم.

عزرايىل جانيمي آلب،
مني سندن آيري سالبير،
بالالاريم بئتم قالبير،
حاقين انت حالال، من گنديم.

دلى دۇمرون سئوگىلىسى بو سوزلري
ايشيدنده سئوگىلىسى نين [دۇمرون]
قوجا قالييب، سوزه باشلا دي:
باشيمين تاجي دنديگيم،
من سنسىز قالا بىلمرم.

ابراهيم رفرين يوکسک صينيفلر اوچون حاضيرلاديغي «تورک ديلي درس اوچاغی» اثریدیر. کیتاب دوکتور جواد هینتین و مولیفین اون سوؤو ايله باشلار، داها سوئرا کیتابدا یازي قایدالاري حاقیندا بیلگی وئرلر.

کیتاب موستقیل درسلر شکلینده و ۳۰ بؤلومدن عیبارتدیر. هر بؤلوم موختلیف مووضوعلاري احتیوا اندن متلرله باشلاییر و داها سوئرا مووضوع ايله ایلگیلی سوؤاللر وئرلییر و اونون آرینجا دا دیل قایدالاري ایضاح اندیلییر. متلر اوچون سئچیلن میثاللار چوخ چئشیدلی و دیگر قرامر کیتابلارینا گوره داها یئنی مووضوعلاردیر. مولیفین فایدالاندیغي متود کیتابلا بیریلهده بیر موعلیمی ده گرکدیریر. ۳۰- جو درسین سوئوندا «مهارت یوخلاما سیناغي» باشلیغي آلتیندا یوز سوال وئرلیمیشدیر کی، بو دا اویرنجینین اوؤونو یوخلاماسی اوچون ال وئریشلی بیر یونتمدیر. تورکجه میزی علمی شکیلده اویرنمک ایستهینلر اوچون چوخ فیدالی بیر قاینق اولدوغونو دوشوندوگوموز بو اثرین ان اوتملی قوصورو ایسه سس بیلگیسی (فوتیک)، شکیل بیلگیسی (مورفولوژی) و سینتاکسا عایید بؤلوملرین بیر- بیریندن آیرد اندیلمه مه سیدیر.

کیتاب ۳۴۹ صحیفه ده، کیفیتلی بیچیمده حاضیرلانمیش و موحتوا باخیمیندان دا سوؤن درجه یارارلیدیر. کیتابا گونئی آذربایجان تورکجه سینده کی سس دیشمه لری و دیلده کی گلیشمه لر ده اکلنسه یدی، تورکجه میزی اویرنلر اوچون هم قارشیلانمیشدیر مالی (تطبیقی)، هم ده دیداکتیک بیر اثر ساییلاردی.

- محمدرضا هینت

سوؤلرینده ترؤوم ائتدیره و منجه بو ایشده باشاریلی اولموشدور.

آرزو اندیریک کی، ده قورقود داستانلاری گله جکده کونله میزین دیلی نین ازبری اولسون و دده قورقود کیتابی هر ائوده گور اوئونده گورونسون. نئجه کی بوگون شهریارین حیدر باباسی بنله بیر دورومدادیر و هر بیر آذربایجانلی نین ائوینده «حیدر بابایه سلام» کیتابی و یا اوستاد شهریارین اوؤ سسی ایله حاضیرلانان حیدر بابایا سلام کاستی تاپیلیر و هر کس اوؤ یاشینا اوؤغون بو کیتابدا و کاستده ایسته دیگینی تاپا بیلیر و اوئو اوخویوب ائشیتمه سیندن لذت آپاریر.

حسن راشدی

تورک ديلي درس اوچاغی

ابراهيم رفرين

مرغ آمین نشریاتی

۲۲۰۰ جیلده، تهران ۱۳۷۸

سوؤن الی ایله
اوؤللیکله ده ایسلام
اینقیلابیندان سوئرا
یابینلانان اوئالار جا
قرامر کیتابینا رغماً
خالقیمیزین بو
ساحه ده کی احتیاجی تام

آنلامی ایله قارشیلانمیشدیر. بو سوره ایچینده دیلیمیزین یاساق و یا یاری یاساق اولدوغوندان دولایی بو نووع کیتابلار داها چوخ درسلیک ماهیتی داشیمیش، اوئا گوره ده اوخوجولارین سویه سی و دیلیمیز حاقیندا بیلگیسی دیقته آیناقارق یازیلیمیشدیر. بو کیتابلاردان بیری ده